

Environmentálna výchova neformálne

Environmentálna výchova musí byť trvalým celoživotným procesom. Jeho zmyslom je dať jednotlivcom i spoločnosti na vedomie, že za stav prírody a životného prostredia sme zodpovední všetci. Poznanie prírody a jej zákonitostí znamená pre súčasného človeka potrebný impulz v jeho činnosti. Vzhľadom na doterajší neuspokojivý vývoj u nás i vo svete, musíme prejsť vo výchovno-vzdelávacej činnosti na nové, nekonvenčné cesty.

V neformálnej environmentálnej výchove musí dôležitú úlohu zohrať:

- *štátna a dobrovoľná ochrana prírody,*
- *kultúrno-výchovné a vzdelávacie zariadenia,*
- *mládežnícke organizácie, hnutia a politické strany.*

V súčasnosti sa z iniciatívy Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny budujú na celom Slovensku *regionálne ekologické strediská (centrá)*. Ich najdôležitejším poslaním je ďalšie vzdelávanie a výchovné pôsobenie na deti, mládež aj dospelých. Okrem organizovania kurzov jednou z ich ďalších úloh je aj účasť na ochrane prírody a zveľaďovaní životného prostredia. Každoročne organizujú rôzne výchovno-vzdelávacie podujatia, exkurzie, pozorovania a prieskumy v okolitom prírodnom prostredí. Väčšina ekologických stredísk má na takúto činnosť vhodný objekt alebo pozemok. Zameriavajú sa viacmenej na krátkodobý pobyt detí i dospelých. Aktívni členovia SZOPK, pracovníci štátnej ochrany prírody alebo skúsení pedagógovia využívajú pritom na poznávanie určitého regiónu rôzne formy a prostriedky.

Poslaním každého ekologického strediska je výchova v teréne, kde sa dá lepšie vnímať príroda, jej zákony a zapojením všetkých zmyslov chápať aj vzájomné vzťahy. S obľubou sa využívajú takzvané ekologické hry, pozorovania a pokusy s prírodninami. Ekologické stredisko efektívne zabezpečuje rôzne druhy činností a výchovy pre učiteľov i žiakov, najmä ak v ňom pracuje skúsenejší pedagóg-ekológ, ktorý pre túto prácu žije.

Výchovno-vzdelávacie podujatia pre deti a mládež od 6 do 18 rokov sú v súlade so školským vyučovaním, s predmetmi, ktoré priamo, či nepriamo súvisia s prírodou a životným prostredím - prírodopisom, prírodovedou, zemepisom, vlastivedou, chémiou, telesnou, hudobnou a výtvarnou výchovou i občianskou náukou. Ekologické strediská môžu ponúkať školám i rôzne *tematické kurzy* súvisiace s učebnými osnovami. Kurzy sa pripravujú so školskou správou priebežne počas celého roku. Dôležité je neobmedzovať ochranu prírody len na problémy hynutia živočíchov, kvetov, umierania lesov, ale zamerať sa na starostlivosť o celé prírodné prostredie ako dôležitú súčasť životného prostredia.

Významnú úlohu v neformálnej výchove majú aj *náučné chodníky* (trasy) na území Slovenska. Plnia predovšetkým výchovno-vzdelávacie, turisticko-rekreačné a náučné ciele. Sú to vlastne informačnými tabuľkami (panelmi) označené turistické alebo náučné trasy. Podávajú základné informácie o vzniku a vývoji jednotlivých zložiek prírodného prostredia, preto sú jedným z dôležitých prostriedkov masovej výchovy návštevníkov. Náuč-

né chodníky pomáhajú spoznávať prírodu vo všetkých súvislostiach. Ich prostredníctvom si návštevník všimá vplyv človeka na prírodné prostredie. Dobře vybudovaný chodník aktivizuje ľudí k účasti na ochrane prírody, ale aj usmerňuje pohyb v chránených územiach. Pri budovaní náučných chodníkov sa prihliadalo na tieto základné aspekty:

- Trasa má vyhovovať určitým, ale i rôznym skupinám, aby ju mohli využiť blízke školy, letné mládežnícke tábory, prípadne cestovné kancelárie v rámci svojich pobytových programov.
- Jednotlivé zastávky majú vyhovovať návštevníkom čo do vzdialenosti i umiestnenia. Informačné tabule majú byť estetické, dobre čitateľné a musia zapadať do okolia.
- Na prehľadnom paneli alebo v spracovanom sprievodcovi musí byť mapka s vyznačením trasy a umiestnením zastávok, texty majú dopĺňať náčrtky alebo kresby.

Náučné chodníky možno vybudovať bez väčších ťažkostí v blízkosti škôl, pozdĺž potokov, lesa, pri rybníku, na lúke, ale aj v obytnom prostredí. Veľmi dôležité je, aby boli na ich cieľavedomé využívanie vyškolení lektori, ktorí vedú i zábavnou formou a diferencovane priblížia okolité prírodné prostredie deťom, ale aj dospelým. Vybúvaním týchto chodníkov sa práca totiž nekončí, ale len začína.

V rámci štátnej ochrany prírody na Slovensku pracuje stredisko pre ekologickú výchovu a vzdelávanie - *Škola ochrany prírody v Gbelanoch pri Žiline*. V prvej etape sme vybudovali materiálno-technickú základňu a postupne zdokonaľovali a skvalitňovali doterajšie formy vzdelávania pracovníkov štátnej ochrany prírody a štátnej správy. V druhej etape sa dobudoval systém vzdelávania tak, aby škola mohla plniť svoje poslanie ako inštitucionálna základňa v rámci strednej odbornej organizácie štátnej ochrany prírody i ako odbornovo-metodické pracovisko pre výchovno-vzdelávaciu a kultúrno-výchovnú činnosť vo veľkoplošných chránených územiach na Slovensku. Zriadením školy OP sa vytvorili predpoklady pravidelnej činnosti v oblasti výchovy, vzdelávania a propagácie ochrany prírody. Usporiadala desiatky kurzov, odborných porád, seminárov a školení pre rôzne organizácie na národnej i medzinárodnej úrovni.

Škola ochrany prírody sledovala doteraz tieto hlavné úlohy:

- Dosiahnuť také uvedomenie ľudí, aby sa prírodné zdroje využívali rozumne, s rešpektovaním prírodných zákonov.
- Dosiahnuť správny estetický vzťah k prírodnému prostrediu.
- Zvyšovať odbornú spôsobilosť pracovníkov, ktorí v rámci svojej pracovnej náplne zasahujú do záujmov ochrany prírody.

Škola OP bude aj v rámci novej organizačnej štruktúry štátnej ochrany prírody plniť dôležité úlohy environmentálnej výchovy, predovšetkým pri zvyšovaní ekologickej úrovne profesionálnych i dobrovoľných ochranov prírody. Bude zabezpečovať doplnkové štúdium podložené praktickou činnosťou detí v rámci mimoškolskej environmentálnej výchovy.

Základné princípy environmentálnej výchovy v Škole OP:

- Životné prostredie chápať v celistvosti s uplatnením ekonomických, politických, estetických, etických a kultúrno-historických hľadísk.
- Výchovu uskutočňovať od predškolského veku, na všetkých stupňoch škôl a aj v rámci mimoškolskej činnosti.
- Základné otázky OP a ŽP skúmať z hľadiska miestnych, národných, regionálnych a medzinárodných podmienok.
- Účastníkom podujatí umožniť aktívnu účasť na výchovno-vzdelávacom procese, predovšetkým učiť ich rozhodovať a predvídať environmentálne dôsledky rozhodovania.

- Prehlbovať cit k prírodným hodnotám a vytvárať hodnotové postoje ľudí.

- Pomáhať objavovať skutočné príčiny problémov v ochrane prírody a životného prostredia.

x x x

Súčasťou Školy OP je aj *Informačné stredisko ochrany prírody* v Štefanovej, najnavštevovanejšom mieste národného parku Malá Fatra. ISOP sa vybuďovalo z iniciatívy pracovníkov Správy NP Malá Fatra so zámerom cieľavedome pôsobiť na návštevníkov Vrátnej doliny. Jeho úloha spočíva v poskytovaní rôznych služieb - podávaní informácií, sprostredkúvaní sprievodcov, premietaní filmov, diafónov, diapozitívov, videofilmov, usporadúvaní výstav, besied, výchovno-vzdelávacích podujatí pre menšie skupiny s ubytovaním, zabezpečovaní predaja informačno-metodických materiálov atď. Plní aj funkciu ekologického strediska a svoju činnosť môže v nových podmienkach rozširovať a prehľbovať v nadväznosti na vybudované trasy náučných chodníkov v jeho okolí. Dôležité je aj to, že umožňuje priamy kontakt so vzácnym prírodným prostredím národného parku.

Najmladší ochrancovia prírody vyberajú semená zo šišíek ihličnatých stromov pre produkčnú plochu

V najbližších rokoch sa v rámci Slovenska ráta s budovaním ďalších podobných stredísk v národných parkoch a chránených krajinných oblastiach.

Možno ich vybudovať i v skromnejších podmienkach. Problémom však nebývajú len finančné prostriedky, ale predovšetkým záujem a nadšenie ľudí.

ISOP chcú získavať práve z radov návštevníkov a účastníkov výchovnovzdelávacích podujatí nových prívržencov a spolupracovníkov i neprírodovedného zamerania, napr. umelcov, filozofov, psychológov a podobne. Cieľom ich činnosti je spoznávať prírodu zmyslami, aj v meditácii, objavovať nové hodnoty, nájsť znovu nádej, priblížiť sa k inak zmyšľajúcim ľuďom a vyskúšať nové formy komunikácie s nimi.

Súčasťou náplne Školy OP je aj pravidelné organizovanie medzinárodných súťažných prehliadok vydaných plagátov s tematikou OP a ŽP pod názvom EKOPLAGÁT. V rámci tejto súťaže sa uskutočňuje aj detská súťaž výtvarných prác, súťažná prehliadka pôvodných návrhov plagátovej tvorby umelcov a študentov výtvarných škôl a usporadúvajú sa semináre zamerané na estetickú a etickú výchovu vo vzťahu k prírode a životnému prostrediu. Exponáty sa priebežne využívajú na re-inštalácie pri rôznych príležitostiach u nás i v zahraničí.

Priestory Školy OP a príľahlý krajinný park so skleníkom, genetickou a produkčnou plochou využíva Stanica mladých ochrancov prírody pri ŠOP aj na krátkodobé podujatia pre rôzne okolité školy a organizácie.

V mimoškolskej environmentálnej výchove sa okrem spomínaných foriem osvedčili:

- celoročné kurzy mladých ochrancov prírody, zamerané na chránené územia, rastlinné a živočíšne druhy v okrese,
- okresná ekologická súťaž pre stredoškolskú mládež, zameraná na pamiatky, problematiku OP a ŽP,
- výchovno-vzdelávacie podujatia k Dňom ochrany prírody, Dňu Zeme, Svetovému dňu ŽP a pod.

x x x

Spoločným menovateľom všetkých podujatí je to, že sa konajú v prírodnom prostredí. Ide o efektívny spôsob študovania životného prostredia. Žiakom a študentom sa takto poskytuje príležitosť pozorovať, zaznamenávať, analyzovať a interpretovať vlastné ekologické pozorovania. Povzbudzuje ich to k aktívnej účasti v práci. Je viac času na pozorovania a prieskum, žiaci môžu počas dlhšieho pobytu v teréne dokončiť úlohy a pozorovania s určitými výsledkami. Nachádzajú tu rozmanité príležitosti na samostatnú i skupinovú činnosť.

Z našich doterajších skúseností vidieť, že environmentálnu výchovu možno zabezpečiť rôznymi formami a metódami, najmä však integrovane so školskou výchovou a vzdelávaním. Spoločnou úlohou je dosiahnuť také uvedomenie ľudí, aby sa v prírodnom prostredí pohybovali s úctou a obdivom tak, ako v múzeu, galérii alebo kostole. Ekologické vedomie predpokladá vytvorenie novej morálky a zmeny v kvalite myslenia ľudí.

UŽ AS O NÁS PÍŠU, MAMIČKA!
 „VĽESTRANNE ROZVINUTÁ PRÍRODA...“
 A TAK PODOBNE.

